

taché du buisson ardent de la poésie arménienne».

Լուի — Ռայմոն Լեֆեվրը՝ Պարսամեանի քերթուածներուն մէջ կը գտնէ կեանք և կորով գեղուն և գեղեցկութիւն. Լ. Բինեոյ կ'անուանէ մեր քերթողը «grand poète... qu'il a porté son talent sur les cimes les plus hautes»: Հանրի տը Ռէնիէ կարդալով քերթողին բանաստեղծութիւնները, նամակով մը կը գրէ. «J'ai lu avec un vif intérêt le recueil et j'en ai apprécié la riche imagination poétique»:

Ա Ր Ա Մ Զ Ա Ր Ը Գ

Երիտասարդ հասակին ցոյց տուաւ ինքզինքը իր քնարով. անկէ վերջը երեսուն տարիներ անցան. խոր լռութիւն մը պահեց. ու 1934ին խոյնամի քառասունը հրատարակեց ու խնայեց իր արժանիքին, և անարդար մոռացումէն զինք դուրս հանեց:

Նախ բանաստեղծ և վերջը թարգմանիչ. գրականութեան մէջ այդ երկու յատկութիւնները լրացուցիչ են զըզի մը յաջողութեան համար:

Զարեգի Բանաստեղծութիւնները (1900) կարդացողը պիտի տեսնէ որ նոյն քերթողը գաղափարի սրբութեան հաւատացողներէն մէկն է եղած, և գաղափարին, մաքուր նկարագրին քարոզիչը:

Արեւմտահայը առաջին անգամ 1896 թուականին, արիւնի աւազանէն տակաւին նոր դուրս ելած էր: Արիւնի օրերուն՝ արցունքի ու սուգի օրեր յաջորդած էին: Թշուառութեան մատնուած կիսամեռ հոգիներ, ճակատագրի անիրաւ հարուածներուն այլեւս անկարող դիմադրելու, մեռնիլը իրեն նուէր կը խնդրէին երկնքէն. «Բայց մահը անգամ չի լրսում նրանց»:

Բանաստեղծը ընդհանրապէս բարի միամիտ մըն է. կարծես ամբողջ աշխարհ աւերակներով հալումաւ կ'ըլլայ. Զարեգ

«Elle et Moi» ունի իր արժանիքը, ըստ Փօլ Ֆորի՝ բարձր արժէքը. ունի իր ճշմարիտ ձայնը քնարերգու, սրտերգու զգացումներուն իրապաշտ անըջանքներովը, և ինչ ինչ կտորներ պարզապէս զմայլելի են, ինչպէս կ'ըսէր Ֆրեդերիկ Մաքլէր. ան զանազան էջերով թարգման կ'ըլլայ հայ քնարերգութեան ազնուական մեղեդիներուն. ու երբեմն ակնցի քերթողներու երգերուն անուշ արձագանքը կը նուագէ:

(Շարունակելի)

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

այդ միամիտ անկեղծ երազող բանաստեղծն է, իրեն այնպէս կը թուի թէ ծերուկ տիեզերքն աստղերու մէջէն մարդուս կեանքին վրայ նայելով, կը տխրի անձկութեամբ. Երեսուն հինգ տարի առաջ այդպէս կը մտածէր Զարեգ, սակայն չեմ կարծեր որ արդ իր գաղափարը փոխած չըլլայ, անշուշտ ան արդ համոզուած է թէ ինչ փոխել ծերուկ տիեզերքին եթէ կը հիւժի կը տառապի ամբողջ մարդկութիւնը:

Զարեգ տխուր ապագան կ'երագէ ներկան արիւնտ տեսնելով. չ'ուզեր արթննալ անհղարձ երազին հետ, այլ այս աշխարհէն ելլել երթալ կը ցանկայ: Ինչ կրնայ յուսալ բարիք, երբ սեւ է ճակատագիրը և մահագուշակ բուն տէր կը դառնայ մեր պարտէզին, ու կ'ողբայ օրն ի բուն:

Ամէն բանաստեղծ չունի հաստատուն գաղափարական մը, կամ աւելի որոշ ըսելով, գաղափարի պատուանդանին վրայ կայուն չի մնար՝ այլ երգիչ թռչունի պէս ուտոտոտուն, ճիւղէ ճիւղ, ծաղկէ ծաղիկ, ծառէ ծառ կը թափառի և վայրկեանին համաձայն կը դաշնակէ իր քնարը. կը յուսայ, կը յուսահատի, կը ժպտի կ'արտասուէ, կը լռէ կը շաղկիւրտէ, կը վհաւտի ու կը քաջալերուի: Զարեգ այս միեւնոյն հոգեբանութիւնն ունի. արիւնի

դաշտէն, իր ազգին խաչին տակէն կը հեռանայ յանկարծ, և «Հայուհու աչքեր»ուն զմայլած, անոնց կ'ըսէ «Աղբիւր էք հայի ազնիւ ներշնչման»: Եւ նորէն կը յուսահատի, զի վաղուց հոգմեր դաժան ցնցելով զինքը, կը զգայ որ իր յոյսերը մտեր են սեւ հոգ: Նոր արեւ կը ծագի, և կը հալեցնէ ամէն սառ, սակայն այդ արեւը չի հալեցներ քերթողին կուրծքի ժայռ սառոյցը:

Զարեգ իր երգով կը մոռնայ ամէն տըխրութիւն. կարդացէք դուք իր երկարաշար քառերկները.

«Այն անուրջներն էր որոնում,
Որ կորսնցուց ջուրերին մօտ»:

Գարնան երգերը «Շող ու ցօղ»եր են, հոն ալ Զարեգ կ'երգէ.

«Կրակ սիրով, բոց յոյզերով
Ծով սրտերը խառնեցիր,
Նոցա խորքից ցաւի հողմով
Մարգարիտներ հանեցիր»:

Քերթողը իրօք այդ իր «Շող ու ցօղ»երուն մէջ քնարագեղ մարգարիտներ ունի:

Իր «Արթուր» կը խոստովանի որ իր անոյշ հոգեակին համար ինք կ'ըլլայ սիրով հալումաւ, դեռ գարունին մէջ կը դառնայ ալեւոր:

Իր «Վերջապահ» մէջ կ'ուզէ յայտնել, թէ վերջապահին մէջ դեռ նոր աշխարհ կու գայ, նոր կը սկսի սիրել, թէ կ'ուզէ մեռնիլ, և թէ կ'ուզէ յիշուիլ: Խանդակաթ զգացումով կ'երգէ «Խմ մօրը» երգերը: Խոր ծով մը կ'ուզէ որ թաղէ իր տառապանքները՝ ամենախոր ծովը իր մօր սիրտն է:

Ունի յուշեր ուր իր «Երգեր»ուն մէջ անմեղ միամտութեամբ չի քողարկեր իր սրտին մերկ երգերը: Կը ցանկայ ըլլալ երգ մը և թրթռալ իր սիրածին շրթներուն վրայ: «Փշրանքներ»ուն մէջ դարձեալ կ'ողբայ իր սրտին քարուքանդ վիճակը: Այլեւս իր շէն աշխարհը աւերակ է մոխիրներով ծածկուած:

Արամ Զարեգ բուն յեղափոխական միտք մըն է, և սակայն չ'ուզեր և ոչ իսկ թշնա-

միին արիւնը թափել, կը խոստովանի որ մենք խաղաղութեան կարօտ ենք, ու մտածեցէք որ համիտեան ջարդերը դեռ նոր կատարուած էին, երբ ան այդ խաղաղութեան քարոզը կը կարդար: Կը մեղադրէ հայրերը որ իրենց որդեց դաս տուին «բարբարոս դաս — թափել արիւն նմանի»: Եւ կարծես «ցաւի խաչին տակ» հարկազրուած էինք մնալ. որով քերթողը կանխագուշակ կը յանձնարարէ Անմահին պէս երբեք չարատեսել և հեզնող ծիծաղով նայիլ կեանքի խաղերուն: Սակայն քերթողին ամէն քաջութիւն բանաստեղծութիւն է, խօսքեր թեթեւ քան ծաղիկներուն փափուկ թոյրն անոյշ. այսպէս էին սիրուն և անոյշ այն ամէն քերթողական սերմերը զոր Զարեգ ցանած էր իր «Բանաստեղծութիւններ»ու բուրաստանին մէջ:

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ թարգմանութեամբ Արամ Զարեգ անգամ մը եւս վաւերացուց բանաստեղծի ոգով օժտուած ըլլալը: Իրանի այդ զմայլելի քերթողին քառերկները Զարեգէն առաջ բանասէր Գ. Ֆրեդրիկսը — «Գ. Փառնակ» ծածկանունով կը հրատարակէր Փարիզ 1904ին, Զարեգ զայն կը յիշէ. «Ըստ երեւոյթին — կը գրէ ասոր համար — Մանչեսթրի Պէտլէեան ձեռագրէն հայացուած՝ պարունակելով 158 քառերկ»: Ֆրեդրիկսն իր թարգմանութիւնը կատարած է պարսկերէն բնագրէն, անտարակոյս թարգմանութեանց մէջ ամենէն աւելի էտ. Ֆից ճէրլլտի կարեւորութիւն տուած է. հաւաստած եմ զայս բաղդատելով այդ երկու հայ և անգլիական թարգմանութիւնները:

Բանաստեղծ Զարեգ նոյնպէս պարսիկ բնագրէն թարգմանած է իր խոյնամը, ու կ'ըսէ ան. «Ներկայ թարգմանութեան համար նկատի առնուած են երեք պարսկական տարբեր բնագրեր, թեհրան ու թաւրիզ տպուած և չորրորդ ձեռագիր մը Փարիզի Ազգային Մատենադարանէն»: Անժիտեւ լիօրէն մեծ խնամք կը տեսնուի Զարեգի թարգմանութեան մէջ, մանաւանդ որ իրմէ առաջ թարգմանիչներ չեն կրցած 808 քառերկներու հասցնել ամբողջական թիւը.

օտարներէն միայն տոբթ. Ապտուլահ ճէվ-
տէթ ամէնէն շատ թուով 576 քառակ
թարգմանած է. որուն թուրքերէն թարգ-
մանութիւնը Չարըզ հարազատ կը գտնէ
և աւելի հարազատ կը գտնէ ուրիշ թուր-
քերէն թարգմանութիւն մը զոր կատարած
է Հիւսէյին Դանէշ Խան. «Ինքը — կը գրէ
Արամ Չարըզ — նոյնպէս պարսիկ և նշա-
նաւոր բանաստեղծ միանգամայն, կաս-
կածէ դուրս է թէ՛ լաւագոյն հասկցեր,
թափանցեր է Խայեամը ու զայն տուեր
է թուրք արձակով, որը ո՛չ մէկ բռնա-
դատումի չէր կրնար ենթարկել թարգմա-
նիչը»: Դանէշ Խանի թարգմանած քա-
ռակներուն թիւը կը հասնի 396ի: Չա-
րըզ իր թարգմանութեան համեմատութիւն-
ները կատարած է քառակ առ քառակ
յիշեալ երկու թուրք թարգմանութեանց
վրայ:

Անտարակոյս Չարըզ համեմատած է
նաեւ իրմէ առաջ հրատարակուած հայ
թարգմանութեանց հետ իր պատրաստած
ները. իրեն ծանօթ են անշուշտ 1922ին
Պոլիս Մ. Տէր — Սահակեանի տպարա-
նէն լոյս տեսած 158 քառակները, զոր
Փրանսացի Ֆրանց Թուսէնին ֆրանսերէնէն
թարգմանած է հայ անանուն թարգմանի-
չը: Տարի մը վերջը 1923ին երկու թարգ-
մանութիւններ կը հրատարակուին. Լեւոն
Մեսրոպ իր թարգմանութիւնը կը հրա-
տարակէ Փարիզ, իսկ Յ. Զ. Միրզա-
յեանց թէհրան. առաջինը 242 քառակ,
իսկ երկրորդը 193: Ես մեծ համբերու-
թեամբ Խայեամի այս յիշած թարգմանու-
թիւնները իրարու հետ մամեմատեցի: Համ-
բերութեամբ կ'ըսեմ, զի թարգմանիչնե-
րէն ոչ մէկը թուական որոշ կարգով մը
շարած չեն քառակները. որով հարկ եղաւ
կրկին կրկին կարդալ իւրաքանչիւր թարգ-
մանութիւն. միայն Պր. Ֆնտըզեան ինչ
ինչ տեղ անգլիացի թարգմանչին Ֆից
ճէրըլտի շարակարգէն դուրս չէ ելած:

Արամ Չարըզ իր որոշ տաղաչափու-
թեամբ ազատօրէն թարգմանած է քա-
ռակները. նոյնն բրած է եւրոպացի թարգ-
մանիչներէն ամէնէն հեղինակաւորը Ֆից

ճէրըլտ. այս երկուքը Խայեամի տաղա-
չափութիւնը թողեր, և իրենց ուզած
չափովը թարգմանած են քառակները:

Հոս կը թողում որ Չարըզ ինքը մեկնու-
թիւն տալ իր այդ թանկագին աշխատու-
թեան. «Եօթը տարի անընդհատ տընելով,
պարսկերէն լեզուին ծանօթանալով և տաս-
նակէ մը աւելի ձեռագիրներ ու զանա-
զան լեզուներով կատարուած անթիւ
թարգմանութիւններէն լաւագոյնները տող
առ տող համեմատելով՝ նպատակս եղեր
է ըստ կարելոյն հարազատ, սահուն, լիա-
կատար, ամբողջական ու վերջնական
Խայեամը տալ Հայ գրականութեան բո-
լոր ժամանակներու համար»: Ան կը բա-
ցատրէ թէ ինչպէս տաղաչափած է իր
այդ թարգմանած քառակները, շարու-
նակելով իր խօսքը, կ'ըսէ. «Քառակները
տաղաչափուած են այնպէս, որ երգուին
իրենց յատուկ եղանակով»: Պէտք է Չա-
րըզի հաւատքն ունենանք որ կարենանք
հաւատալ թէ քառակներու հեղինակին
ապրած օրերէն մինչեւ այսօր Նիշապուրի
մէջ պահուած ըլլան այդ եղանակները:

Ամէն թարգմանիչ՝ թէ՛ հայ և թէ՛ օտար՝
առանձին տաղաչափութիւն մը գործածած
է քառակներու այդ թարգմանութեան հա-
մար: Բաղդատելով զանազան քառակ-
ներ, տարբերութիւն կը գտնեմ թէ՛ իմաս-
տի, թէ՛ տաղաչափութեան և թէ՛ ձեւի
մէջ: Օրինակ, Ֆնտըզեան Ի. Գ. քառակը
կը թարգմանէ այսպէս.

«Ճգնախուցին, մետրէսէին ու վանքին ու սի-
նակոկին մէջ
կը գտնուին Դժոխքէ վախցողներն ու Արքայու-
թիւն փնտռողները.
Ան որ Աստուծոյ գաղտնիքներուն տեղեակ է,
Այդ սերմէն իր հոգւոյն խորը բնաւ չցանց»:

Արամ Չարըզ իր 270դ քառակին մէջ
նոյնը թարգմանած է հետեւեալ ձևով.

Մըզկիթին ու տաճարին մէջ, սինակոկին, կրա-
կատան՝
կը սարսափին դժոխքէն, կը փնտռեն դըրախտն
եղեմական
Այս սերմունքէն չը ցանուցաւ ներաշխարհին
մէջ լոկ անոր,

Որ թափանցեց, հասու եղաւ գաղտնիքներուն
[արարչական.

Այս երկու հայ թարգմանութեանց մէջ
կը տեսնենք իմաստի նոյնութիւնը, սա-
կայն տաղաչափութիւնը համաձայն չէ:

Յիշենք ուրիշ քառակ մը. Օրինակ, Պ.
Լեւոն Մեսրոպի 77դ. քառակը.

«Աշխարհ կը ցնծայ, զարթումով զարնան
կենսալից սրտեր դաշտերը կ'ըրձան
Փոխուեր են ճիւղերն Մովսէսի բազկին,
Փոխուեր են սիւգերն Յիսուսի շունչին:

Այս քառակը հետեւեալ կերպով կը
թարգմանէ Պ. Ֆնտըզեան.

«Այժմ որ աշխարհիս համար երջանկութեան
[կարելիութիւն կայ.
Ամէն կենդանի սիրտ անապատի ըրձանքը ունի.
Ամէն ոստի վրայ Մովսէսի ձեռքը կ'երեւայ,
Ամէն սիւգի մէջ Յիսուսի շունչին արտաբերու-
մը կայ»:

Այս իմաստով նման քառակ մը (Չ.
էջ 29) կը գտնեմ Պ. Ֆնտըզեանի թարգ-
մանութեան մէջ. յանդգնութիւն պիտի
ըլլար թէ ըսէի որ կրկնուած են անոնք,
շատ հաւանական է որ ձեռագիրն ընդ-
րինակողները, կամ Խայեամի երգածները
զրի առնողները իբրեւ տարբերակ զայն
մտցուցեր են ամբողջական գործին մէջ:

Նոյն վերոյիշեալ քառակը Պ. Արամ
Չարըզ կը թարգմանէ այսպէս.

«Հիմա է որ աշխարհը կը պըճնագարդի սիւգի
[շունչով
Եւ ամպերու աչքէն աղբիւր կը պարպուին խօլ
[չառաչով,
Մովսէսի ձեռքն ըլլան կարծես՝ ծաղկանց բուռը
[ոստերէն դուրս,
Եւ Յիսուսի շունչով ծածկուած՝ խոպան հողեր՝
[վառ կանաչով»:

Պ. Չարըզի երկրորդ տողը չեմ տեսներ
համաձայն՝ ո՛չ յիշեալ երկու հայ թարգ-
մանիչներու և ո՛չ ալ եւրոպացիներուն
հրատարակած քառակներուն:

Այս քառակը ինչպէս ըսի կրկնուած
է Ֆնտըզեանի հրատարակութեան մէջ,
նոյնը կրկնուած է նաեւ Լ. Մեսրոպի և
Չարըզի թարգմանութեանց մէջ. տարբե-

րութիւնը գրեթէ ոչինչ է. այս եւս ապա-
ցոյց մ'է որ Օմար Խայեամի գրքին մէջ
կան օտարամուտ ձեռքեր, ասոր ամէն
թարգմանիչ համոզուած է, բայց մեր պա-
տուական բարեկամ բանաստեղծ Արամ
Չարըզը այս կէտին մէջ ինծի համաձայն
չէ, որով ան կ'ըսէ. «Քանի որ քառակ-
ները մարդկային մտածման և խոհերու
արգասիքներն ըլլալով, իսկ տարուբերումն
ու կասկածը, նոյն իսկ հակասութիւնը,
նոյնքան մարդկային ըլլալով՝ կարելի էր
կասկածելիներն ալ Խայեամինը ընդու-
նիլ...: Նոյն իսկ թոյլ կառուցուածքով ու
իմաստով, կամ կրկնութեան նմանող քա-
ռակները հիմ չունին Խայեամին չի վե-
րագրելու, երբ գիտենք թէ՛ անխտիր բոլոր
մեծ հանճարներու գործերուն մէջ ալ ան-
պակաս են տափակ ու միջակ արտայայ-
տութիւնները, ինչպէս Գէօթէ, Հայնէ և
այլն»:

Խայեամը թարգմանողներէն պարսկա-
հայ Յովսէփ Զ. Միրզայեանց՝ միւս թարգ-
մանիչներէն շատ կը տարբերի իր տաղա-
չափական արուեստովը. իբրեւ նմոյշ հոս
կը յիշեմ իր թարգմանած քառակներէն
149դը.

«Այս քո կարճակեաց մարմինդ, ո՛վ Խայեամ,
վրանի է նման.
Արքան է հոգին, և տունն է նորա
վաղանց օթեան.
Ֆարրաշը (ծառայ) մահի, երթալու համար
Մի այլ իջեան՝
վայր ձգեց վըրանն, ասելով «Ահա,
վեր կացաւ Արքան»:

Անտարակոյս ընթերցողը շատ պարզ
չի գտներ այս քառակի իմաստը. քա-
ռակի հեղինակը շատ նրբամիտ քերթող
մըն է, որով եւրոպացի թարգմանիչներ
հարկադրուած են մեկնութիւն տալ և պար-
զել վարպետին միտքը: Նոյն իսկ բանա-
սէր Ֆնտըզեան չէ տուած ասոր մեկնու-
թիւնը, թէեւ ուրիշ զանազան քառակ-
ներուն համար հարկ տեսած է քերթողին
միտքն հասկցնել լեզուական և պատմա-
կան լուսաբանութիւններով. ես առանց
կասկած ունենալու Միրզայեանցի պարս-

կազմէս հմտութեան վրայ, հոս հարկ կը տեսնեմ ցոյց տալ թէ ինչպէս եւրոպացին կը հասկնայ այդ քառեակի միտքը: Յից ճէրբելու զայն թարգմանած է այս իմաստով. — «Մարմինն է վրան ուր Սուլթանը դէպի մահ ճամբորդելուն, օր մը հանգիստ կ'առնէ. և երբ կը մեկնի, ճակատագրի Ֆարըաշը՝ վրանը կը քանդէ և զայն կը պահէ յաջորդ Սուլթանին համար»:

Ուրեմն ինչպէս ըսինք, Ֆարըաշը ծառայ ըսել է, իսկ հոս՝ ճակատագրի ծառան՝ բնականաբար հասկնալու է որ Մահն է: Երբայագէտ Ռընան, կ'ըսէ թէ Սեմական ազգերը, մարմինը վրանի կը նմանցնեն, և հոգին՝ պարան՝ մարմինը կանգուն բռնելու համար: Անոնք երբ կ'ուզեն ըսել թէ Մահը ողջ մէկը մեղուց, կը գործածեն այս հետեւեալ բացատրութիւնը, թէ. «Վրանին պարանը կտրեցաւ»...

Շատ դիտողութիւններ կան խայեամի հայազգի և օտարազգի թարգմանութեանց մասին, սակայն այդ մեր գործը չէ, և նման ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար պիտի դժուարի ամէնէն հմուտ պարսկագէտ բանասէրն իսկ: Տասնեակ թարգմանութիւններ համեմատելով, ալ աւելի համոզուեցայ որ խայեամի քառեակները մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան և

լուսաբանութեան կարօտ են. սակայն այդ ինչպէս կը գրէ նաեւ Արամ Չարըզ՝ ոչ միայն «շատ դժուարին» այլ նաեւ «անկարելի է»... Ներուի ինծի ըսելու որ մեր հայ թարգմանիչները նման բանաստեղծի մը մտքերը պէտք էին աւելի լուսաբանել, զի սխալ մեկնութիւններով խայեամի թէ՛ արուեստին և թէ՛ հոգեբանութեան վրայ անճիշդ գաղափարներ կ'ընան կազմել ընթերցողները:

Ամէն պարագային՝ Արամ Չարըզի այս քառեակներու թարգմանութիւնը խայեամի յատուկ սքանչացում մը ունեցողներուն մեծապէս գոհացում կու տայ: Հոս պէտք է ըսել որ եւրոպացիները շատ մեծ յարգանքով և անկեղծ գնահատումով վերաբերուած են խայեամին հետ. Արամ Չարըզ իր այս թարգմանութեան աննախընթաց ճոխութեամբ՝ մեծապէս կ'օժանդակէ հայ արուեստագէտ գրականութեան: Մենք կը մաղթենք որ քառեակներու այս բանաստեղծ թարգմանիչը՝ Պարոնեաններու նման գտնէ ուրիշ «ազնուասիրտ» մեկեանսներ, որպէս զի շուտով լոյս տեսնեն իր միւս կարգ մը գրական և գեղեցկագիտական երկասիրութիւնները և թարգմանութիւնները՝ որոնք տակաւին անտիպ կը մնան:

Հ. Ս. Ե.

ԱՆՏԻՊ

ԱՌ ՆՇԱՆ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Մի յուսար որ քեզ ձօնեմ վարդ, ծաղիկ,
կամ համով հոտով շաքար կակուղիկ.
Վարդ՝ վայլէ կուսին ճակատուն վերայ,
Շաքար՝ մարգարիտ ատամանց նորա:
Գոհար՝ աղամանդ յինչն մի յուսար,
Զի սեւ ածուխին է սա հաւասար,
Փորձով բընագէտն ըստուգած է զայն,
Այսպէս զատած էր և փիլիսոփան:
Մի յուսար որ տամ թանկագին ընծայ,
Զի երբեմն այս բան գոր դըրամ ցնծայ՝
Ոչ է ճշմարիտ խնդութեան նըշան,
Այլ սովորաբար պարծանք ճոխութեան:
Մի յուսար որ քեզ շըռայլեմ գովեստ,

իմ Մուսայն արդէն է պարզ ու համեստ,
Ո՛չ ստել գիտէ, ոչ շողոքորթել,
Այլ հնչեցնել սիրէ սրտիս թել:
Թող այլք դրուատեն քո բիւր արժանիք,
Տաղանդն է թերեւս դիպուածոյ գաղտնիք.
Եւ երջանկութիւն թէ կայ արդարեւ,
Հանդարտ և մաքուր խղճի է պարգեւ:
Թող աշխարհ թուէ քու ձիւքեր փայլուն
Այլ ես հռչակեմ միայն քո գգայուն
Սրտի բարութիւն՝ ժառանգ հոգեւոր
Արեան և կաթին քո ազնիւ հօր մօր:

25 Սեպտ. 1888

ՄԿՐՏԻՁ ԱՃԵՄԵԱՆ

ԼՈՌՈՒԹԵԱՆԻ ՄԷՋ

Տիրան Չրաքեանի յիշատակին

Երկընքին եւ ծովերուն կապոյտին հետ առանձին
Երբ մընացի,
Ու ներքնախոյս նայուածքով՝ հոգի մը սէր-բարեկամ
Որոնեցի,
Շոճիներուն մօայլ ու վեհ լրուութեան մէջ քեզ գըտայ
Ո՛վ մարդ, գերմարդ,
Ըզբեզ գըտայ, նահատակ. եւ, լուսաւոր հոգիիդ
Ծընրադրեցի:

Խորախորհուրդ այն սիրով — զոր չեմ կրնար ըմբռնել
Երբ փոքր էի,
Մանուկ հոգիս այն ատեն կապով մ'անքակ, սէր սրտիդ
Կապեր էի:
Ու տարիներ, տարիներ, Ուսուցչապետ անմոռաց,
Պաշտեցի ես,
Յիշատակիդ սրբութիւնն, ո՛վ մարդ տիպար, անձնուրաց
Հըպարտ ու վէս:

Վերացումովդ կրօնաշունչ, իշխան, գերմարդ, Չըրաքեան
Լըուած հերոս,
Աւերներուն վրայ կեանքին խըրոխտաբար կանգնեցիր
Լոյսի փարոս.
Եթէ մընար լոյսը վառ, լոյսը մտքիդ, թափանցիկ
Խոր նայուածքիդ,
Յուսալըուած հոգիներ պիտ' յառնէին ալընդէտ
Քու վառ ջահիդ:

Փոթորիկէ փոթորիկ, չարչարանքէ չարչարանք
Ներուած հոգի
Ըմբռնէիր, սիրէիր ու ներէիր պիտի դուն
Մեղքը սրտի.
Որովհետեւ մարդկային հուրերն ամէն սրբագործ
Կըռանեցին
Ըմբռնումէ ըմբռնում թաւալող Միտքդ յաւէտ
Ստեղծագործ:

Ինչ մեծ գուլթով, մեծ ցաւով ահանատես ըլլայիր
Պիտի դուն